

Muzeum Polskich Formacji Granicznych

<https://muzeumsg.strazgraniczna.pl/muz/formacje-ochrony-granic/rys-historyczny/1918-1939/9397,Straz-Gospodarczo-Wojskowa-1918.html>
2024-07-16, 15:50

Straż Gospodarczo-Wojskowa 1918

W interesie odradzającego się państwa polskiego było jak najwcześniejsze zabezpieczenie granic. Już w październiku 1918 r. rząd Józefa Świeżyńskiego, działający pod zwierzchnictwem tworzonej przez Niemców Rady Regencyjnej, podjął decyzję o powołaniu Straży Gospodarczo-Wojskowej. Była to odpowiedź na problemy aprowizacyjne spowodowane wyniszczającymi działaniami wojennymi, pogłębianymi przez działania spekulantów przybywających do kraju z terenów Niemiec i Austrii. Pod koniec wojny wywóz żywności z terenów przyszłej Polski przybrał ogromne rozmiary. [1]

Inicjatywa utworzenia Straży Gospodarczo-Wojskowej wyszła z Ministerstwa Apropowizacji, które było odpowiedzialne za zaopatrzenie. Organizacji formacji podjął się proponowany na dowódcę były oficer armii rosyjskiej płk Adolf Małyszko, zatwierdzony na tym stanowisku przez Szefa Sztabu Generalnego Wojska Polskiego [2]. Do spotkania grupy inicjatywnej doszło w ostatnich dniach października 1918 r. Efektem pracy zespołu oficerów było wydanie tekstu Tymczasowego Statutu Straży Granicznej, w którym między innymi określono zadania i ogólną strukturę nowo powstałej formacji. Jej podstawowym zadaniem miała być ochrona ekonomiczna granicy państwowej. Opracowany dokument nie poruszał ściśle związanych z ochroną granicy aspektów politycznych i wojskowych. Nadał formacji charakter pomocniczej organizacji wojskowej, podporządkowanej ministerstwu: Wojny i Apropowizacji. [3] W procesie organizacyjnym fakt podwójnego podporządkowania od samego początku stwarzał największe trudności.

Na mocy rozkazu z dnia 1 listopada 1918 r. Szefa Sztabu Generalnego Wojska Polskiego gen. Tadeusza Rozwadowskiego pod dowództwo płk. A. Małyszki przekazany został oddział wydzielony z I Brygady Piechoty Polskiej dowodzonej przez płk Henryka Mickiewicza [4]. Stał się on zalążkiem kadrowym powstającej formacji. Niedostatki w uzbrojeniu i umundurowaniu spowodowały, że oficerowie oddelegowani do organizowania formacji zjawili się w Lublinie w mundurach armii rosyjskiej z polskimi dystynkcjami i guzikami. Trzonem jednostki był jednak sformowany w Warszawie i przeniesiony do Lublina batalion 2 pułku piechoty, składający się z żołnierzy byłej armii niemieckiej oraz napływających ochotników.

Przybyłe 5 listopada 1918 r. do Lublina oddziały, już następnego dnia wystawiły swój posterunek na dworcu kolejowym w Lublinie. Można przyjąć, że w tym dniu rozpoczęła swoją służbę pierwsza formacja graniczna odradzającego się państwa polskiego.

Według Ministerstwa Apropowizacji najbardziej zagrożonym penetracją spekulantów i

handlarzy z Niemiec był obszar Dąbrowskiego Zagłębia Węglowego. W związku z tym, płk A. Małyszko zdecydował o wysłaniu z Lublina swoich oficerów do Inspektoratów Ministerstwa Apropowizacji w powiatach dąbrowskim, noworadomskim, piotrkowskim, olkuskim, włoszczowskim, jędrzejowskim, pińczowskim, stopnickim, buskim, miechowskim i będzińskim.^[5]

Niestety sytuacja polityczna nie sprzyjała rozwojowi Straży Gospodarczo-Wojskowej. W nocy z 6 na 7 listopada 1918 r. w Lublinie utworzony został Tymczasowy Rząd Republiki Polskiej z Ignacym Daszyńskim na czele. Płk A. Małyszko powołany został przez Naczelnego Komendanta Wszystkich Wojsk Polskich na stanowisko dowódcy I Okręgu Wojskowego obejmującego powiaty olkuski i dąbrowski.

Po przejęciu władzy przez Józefa Piłsudskiego, płk A. Małyszko powrócił do Warszawy i kontynuował rozpoczęte prace organizacyjne. Niestety nie uzyskał pomocy ze strony władz wojskowych odpowiedzialnych za dostarczenie rekrutów i ekwipunku.^[6] W wyniku jego interwencji, Ministerstwo Apropowizacji w połowie listopada 1918 r. zwróciło się do Ministerstwa Wojny o pomoc w organizacji formacji, powołując się na zapisy z Tymczasowego Statutu.^[7] Interwencja okazała się na tyle skuteczna, że formacja graniczna otrzymała uzbrojenie i koszary. Z dniem 15 listopada 1918 r. przystąpiono do formowania I Baonu. Żołnierze uzbrojeni zostali w karabinki kawaleryjskie produkcji rosyjskiej bez bagnetów. Przyznanego umundurowania starczyło na wyekwipowanie jednej kompanii.^[8]

Przewidywano, że w pierwszym okresie działalności Straż Gospodarczo-Wojskowa miała realizować zadania związane z ukróceniem przemytnictwa, nielegalnego handlu, niekontrolowanego ruchu ludności, kontrolą kolejowego ruchu towarowego oraz obsadzeniem punktów granicznych usytuowanych na granicy śląskiej oraz austriackiej, przez którą przierzucano największą ilość przemytu. Planowano też, że obowiązki te wypełniać będzie patrolując drogi wiodące do obszarów, nad którymi władzę sprawował rząd polski. Ze względu na trwającą wojnę oraz charakter służby było rzeczą oczywistą, że zadania takie mogą wykonać tylko oddziały wojskowe.

Trudności organizacyjne nasiliły się w związku z decyzją Ministerstwa Skarbu o utworzeniu Korpusu Straży Skarbowej. Zakres obowiązków nowo powstającej organizacji pokrywały się z zadaniami Straży Gospodarczo-Wojskowej. Sprawa formacji granicznych poruszana była też na forum Rady Ministrów. Problem potęgowały nieustalone granice, a także braki w umundurowaniu, uzbrojeniu i ekwipunku. Po licznych konsultacjach zapadła decyzja o utworzeniu organizacji o profilu wojskowym, opartej na wzorcu rosyjskiej straży skarbowej. Koncepcja ta została dobrze oceniona przez Ministerstwo Spraw Wojskowych i Naczelnika Państwa.^[9]

Dnia 11 listopada 1918 r. uchwałą Rady Ministrów została powołana do życia przy Ministerstwie Apropowizacji Straż Graniczna. Płk A. Małyszko otrzymał propozycję objęcia dowództwa nowej formacji granicznej.

W całym okresie działalności Straży Gospodarczo- Wojskowej na czele stał płk Adolf Małyzsko. Jako dowódca formacji był bezpośrednio podporządkowany Ministrowi Apropowizacji i Ministrowi Wojny według kompetencji. Sztab tworzyli: dowódca, jego zastępca, oficer gospodarczy oraz oficer werbunkowy.

W okresie działalności zdołano utworzyć dwa bataliony i co najmniej pięć posterunków [10]. Wspomniane bataliony – pierwszy rozlokowany w Warszawie, a drugi w Lublinie, do końca istnienia formacji nie zostały w pełni sformowane.

Bibliografia:

- Dominiczak H., Granice państwa i ich ochrona na przestrzeni dziejów 966-1996, Warszawa 1997.
- Prochwicz J., Formacje graniczne 1918-1924, Problemy ochrony granic, Biuletyn Nr 14, Kętrzyn 2000 r.

[1] H. Dominiczak, Granice państwa i ich ochrona na przestrzeni dziejów 966-1996, Warszawa 1997 r.

[2] ASG/SGW/1.

[3] Tamże.

[4] ASG/SGW/4.

[5] J. Prochwicz, Formacje graniczne 1918-1924, Problemy ochrony granic, Biuletyn Nr 14, Kętrzyn 2000 r.

[6] ASG/SGW/3.

[7] ASG/SGW/2.

[8] ASG/SGW/3.

[9] Tamże.

[10] Tamże.

